

NIEUW NEDERLANDS PEIL

NIEUWE BESTUURSCULTUUR

'Ken je die cartoon dat de cultuuromslag is gepland op donderdag de 17de om half vier?'

Het zo warm onthaalde begrip 'nieuwe bestuurscultuur' klinkt na het debat van vorige week over Sywertgate alweer sleets. Is het - met grote woorden - terugvoeren van alle problemen tot de bestuurscultuur niet heel gemakzuchtig? Een expert en een denker reageren.

'Steeds als ik het woord 'bestuurscultuur' lees of hoor, moet ik denken aan die cartoon waarin Fokke aan Sukke meedeelt dat hij de cultuuromslag heeft gepland op donderdag de 17de om half vier', zegt **Meta Krüger**, emeritus lector leiderschap in onderwijs. 'Ook in Den Haag doen ze nu alsof je even kunt afspreken dat er een nieuwe bestuurscultuur moet komen, en dat die er dan ook meteen is.'

Maar cultuurverandering is een lang proces: 'Je moet het eerst eens worden over waar je nou precies tegenaan loopt en wat je dus wilt veranderen. Kustaw Bessems (Opinie, 9 april) zegt terecht dat zo'n nieuwe cultuur wordt gekenmerkt door minder liegen, beter informeren en scherper controleren door de Kamer, maar het behelst meer. Cultuur gaat over dieperliggende waarden en daaruit voortvloeiende normen en gedrag.'

Minister Hugo de Jonge in het debat over de mondkapjesaffaire.
Foto ANP

Filosoof **Ad Verbrugge** noemt het debat met Hugo de Jonge over de mondkapjesaffaire een vorm van 'symptoombestrijding'. Hij wijst erop dat cultuur iets is wat in jaren, decennia tot eeuwen groeit. 'De huidige situatie heeft alles te maken met de neoliberale revolutie van veertig jaar geleden en de opkomst van het *new public management*, die ook de overheid diepgaand heeft beïnvloed. Mede daardoor is de overheid allerlei activiteiten gaan outsourcen en er is veel vakinhoudelijke en praktische deskundigheid - bijvoorbeeld over zorg of bouw - verdwenen.'

Neem de toeslagenaffaire, die een schokmoment vormt in het debat over de bestuurscultuur. Volgens Verbrugge valt die niet te begrijpen zonder de erosie van het ambtelijk vakmanschap. De overheid is meer gaan sturen op processen, budgetten, kwantificeerbare resultaten en financiën. Dat heeft weer gevolgen voor hoe de politiek verantwoording aflegt. 'Als een minister en zijn ambtenaren niet meer een deskundig overzicht hebben worden ze kortzichtig en onzeker, en zijn ze ook meer geneigd om zaken toe te dekken.'

'De traditionele ambtenaar die bemiddelt tussen het algemene en het bijzondere belang, zoals de Duitse filosoof Hegel het verwoordt, staat op veel plaatsen onder druk', constateert Verbrugge. Die ambtenaar werd geacht een integrale en publieke belangenafweging te maken, waarbij deze ook de Grondwet in de gaten hield. Dan worden burgers minder snel de dupe van de overheid.

Maak de dieperliggende waarden expliciet, stelt Krüger. 'Als politici bijvoorbeeld willen afspreken dat er niet meer wordt gelogen, dan is blijkaar eerlijkheid een belangrijke waarde. Als ministers moeilijk doen over het verstrekken van informatie, moet je bespreken wanneer iets wel of niet vertrouwelijk moet blijven. Daar zou de Kamer eerst een grondig debat over moeten voeren, anders blijf 'bestuurscultuur' een lege huls.' Ook moet je telkens de vraag stellen of niet ook een *structuurverandering* nodig is. 'Je hoort wel eens de klacht dat debatten in Den Haag eindeloos duren. Dan moet je het misschien hebben over het anders verdelen van de spreektijd over 21 fracties, als stap naar de nieuwe bestuurscultuur.'

Kortom, maak eerst een serieuze analyse, betoogt Verbrugge. 'Dit is geen kwestie van een enkel debatje: je draait zo'n in decennia gegroeide cultuur niet terug met één cursus ethiek op de hei. Dit vraagt om een andere vorm van aansturing, verantwoording én een ander aanstellingsbeleid: wat voor soort ambtenarij wil je?'

Peter Wierenga

In **Nieuw Nederlands Peil** ontleden denkers en experts het maatschappelijk debat

DIGITALISERING

Voorkom dat kinderen slachtoffer worden van doorgeslagen datagedreven wereld

De impact van 'dataveillance' op kinderen, die vanaf hun geboorte worden gemonitord via smartphones en FitBits, is groot. Stel daarom kinderrechten centraler in het ontwerp van technologie.

De Tweede Kamer beslist binnenkort over curriculumherziening. Dan wordt duidelijk of digitale geletterdheid structureel wordt onderwezen aan leerlingen. Dat zou een goede zaak zijn. We moeten het echter ook hebben over technologie en data. Sinds jaar en dag leggen we zaken over kinderen vast. Schoolrapporten. Cito-scores. Niks nieuws onder de zon. Maar het wordt steeds gebruikelijker om langs digitale wegen data van kinderen en jongeren te verzamelen en analyseren van big data. In een veelheid aan gegevens (data) herkent een algoritme patronen, waaruit bijzondere kennis kan worden gedestilleerd.

Er wordt zoveel gemonitord, dat de kindertijd stilaan in de schaduw staat van 'dataveillance', een samenvoeging van data en surveillance. Dataveillance is het voortdurend in de gaten houden en vastleggen van de activiteiten van kinderen en jongeren. De veiligheids- en privacyrisico's zijn onderhand bekend. Maar één vraag wordt zelden gesteld: wat betekent het voor kinderen om te leven in een wereld waarin data steeds meer definiëren wie ze zijn? De impact is groot, blijkt uit onderzoek.

1

Natuurlijk plukken jongeren de vruchten van sociale media. De keerzijde is dat vriendschap niet langer

Remco Pijpers is specialist digitale geletterdheid en ethiek bij stichting Kennisnet.

Simone van der Hof is hoogleraar recht en digitale technologie bij Universiteit Leiden, en medeopsteller van de Code voor Kinderrechten.

Ton Liefwaard is hoogleraar kinderrechten bij Universiteit Leiden.

“Werken aan je gezondheid wordt door de dataveillance een 'game', met een FitBit op je pols of een app op je smartphone

een relatie tussen twee individuen is, maar een relatie tussen individuen en een reeks algoritmes in een commerciële technologische infrastructuur.

2

Werken aan je gezondheid wordt door de dataveillance een 'game', met een FitBit op je pols of een app op je smartphone. Door de cultuur van *self-tracking* staan jongeren zelfs welwillend tegenover de inbreng van microchips. Allemaal om gezonder of slimmer te worden. Maar hoe gezond is dat?

3

Dataveillance is gaan gelden als uiting van liefdevolle aandacht. Zo is het niet gek meer dat ouders met een tracker op de smartphone kunnen zien waar hun kinderen zijn. Wat betekent dat voor de privacy en autonomie van kinderen?

4

Tot slot verandert ook de kijk op goed onderwijs. Op basis van realtime data stippelen algoritmes persoonlijke 'leerroutes' uit voor rekenen en taal op online 'leerplatforms'. Is een leerling de grafiek op het digitale 'dashboard' of het kind dat naast de computer zit?

Sociaal-culturele veranderingen onder invloed van technologie zijn van alle tijden. In het leven van de 'always on'-generatie grijpen algoritmes echter in op waarden als vrijheid, menselijkheid en rechtvaardigheid. Zonder dat jonge mensen zich voldoende bewust zijn van de impact op hun kinderrechten, zonder dat zij een stem in het kapittel hebben. Zij bouwen immers niet zelf aan de digitale fundamenten onder hun wereld; dat doen volwassenen.

Stel ethiek en kinderrechten daarom centraler bij het ontwerp en de inzet van datagedreven technologie en geef de jeugd invloed bij het maken van ethische afwegingen. Willen jongeren een goede basis meekrijgen, dan is bovenal sterk onderwijs in rekenen en taal nodig. En digitale geletterdheid. Maar niet zonder een digitale bewustere samenleving. Een samenleving waarin leerlingen en studenten een eerlijke kans krijgen om hun eigen toekomst te bouwen, in plaats van dat algoritmes die voor hen bepalen.

Kinderen op kampeervakantie in Twente kijken op hun mobiel om op de hoogte te blijven van hun vrienden.

Foto Marcel van den Bergh / de Volkskrant